

Spenser'in Beden Allegorileri*

Himmet Umunç**

Bildirim konusu, Rönesans İngiliz şairi Edmund Spenser'in (1552-99), ünlü yapıtı romantik destan *The Faerie Queene*'de bedene ilişkin kurguladığı allegorilerdir. Ancak, konuya temel oluşturması ve Spenser'in imgesel ve anlamsal perspektifinin belirlenebilmesi bakımından, öncelikle, beden, Rönesans kültür ve düşüncesindeki önemini kısaca vurgulamak gerekiyor.

Genel anlamıyla, Rönesans, klasik çağ Yunan ve Roma kültür ve uygarlık değerlerinin her bakımdan yeniden kazanımı ve daha da geliştirilerek yaşama geçirilmesi olarak tanımlanabilir. Bir bakıma, Rönesans, bedenin keşfi olarak da görülebilir. Özellikle, onbeşinci yüzyıldan itibaren, İtalya'da ve öncelikle Floransa'da, sanatçılar arasında, insan bedenini tanımak ve klasik çağ Yunan sanatçıları bile geçerek, bedenin gerçek niteliklerini ve estetiğini yapıtlarında yansıtmak amacıyla giderek yoğunlaşan bir ilgi oluşmuştur (Gombrich, *Norm 2*). Gombrich, bu ilgi yoğunluğunu, Ortaçağ sanatının sonu ve Rönesansın başlangıcı olarak görür:

Onların [sanatçıların] ilgisi bu yönde gelişince, Ortaçağ sanatı gerçek anlamda bir sona ulaşmıştı. [Artık] genellikle "Rönesans" olarak bilinen döneme ulaşıyoruz (160).¹

Dolayısıyla, bedenin her yönüyle tam anlaşılabilmesi için, çeşitli beden pozisyonları ve yepyeni bir araştırma konusu olarak bedenin anatomik özellikleri incelenmeye ve ayrıntılı biçimde betimlenmeye başlanmıştır (Gombrich, *The Story* 160, 166-67, 172, 210 ve 221).

---

* Akşit Göktürk'ü *Anma Toplantısı (15-17 Mart 2006): Yazında ve Çeviride Beden*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007'de yayınlanmıştır: ss. 7-19.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ "Once their [the artists'] interest took this turn, medieval art was really at an end. We come to the period usually known as the Renaissance" [Metin içindeki tüm Türkçe çeviriler tarafımdan yapılmıştır ve dipnotlarda orijinali verilmiştir].

Aslında, insanı “doğanın pek çok büyüleyici bilmecelerinden biri”² olarak gören Rönesans sanatçıları ve yazarları için beden, her bakımdan tam bir gizem idi (Gombrich, *The Story* 221); dolayısıyla, anatomi ve teşrih (*dissection*), bu gizemin tüm yönleriyle anlaşılabilmesi için çok yaygın bilimsel bir araç olmuştur (Barkan 43-45; Sawday 22-24, 39-45, *et passim*). Nitekim, Leonardo da Vinci, Michelangelo ve çağdaşları olan diğer Rönesans sanatçıları, anatomi çalışmaları yapmışlar ve bedeni ifade etmede klasik çağ sanatçılarına aşmayı kendileri için bir misyon, bir ideal olarak görmüşlerdir (Gombrich, *The Story* 214, 221 and 224). Bu bağlamda, pek çok Rönesans yapıtları arasında, Botticelli’nin *Venüs’ün Doğumu*, Leonardo’nun *Mona Lisa*, Michelangelo’nun *Davud, Baküs, Pieta* ve *Musa*, Titian’ın *Baküs ve Ariadne* ve *Urbino’lu Venüs* gibi yapıtları, bu idealin özgün örnekleri olarak algılanabilir. Rönesans sanatında beden, gerçek oranları ve mükemmel görsel nitelikleri ile lirik bir anlatım kazanmıştır. Ancak, bu görsel anlatıma, neoplatoncu söylemlerin ışığında, ahlâkî, siyasal, toplumsal, felsefî, dinsel ve metafizik anlamlar içeren allegorik boyutlar verilerek, beden, ruhsal ve mistik içsellikğin ifadesinde güçlü bir metafor olmuştur.³ Ayrıca, bu bağlamda, Ortaçağ sanatında eksik olan portre, bu içsellikğin yansıtılmasında Rönesans sanatçılarının kullandıkları en etkili bedensel bir imge olarak önem kazanmıştır (Gombrich, *The Story* 155-56).

Rönesansta insan anatomisine duyulan ilgi o denli yaygın ve güçlüydü ki sadece resim ve heykelde değil, anatomi ve teşrih kitaplarının yanısıra, edebî anlatımlarda da anatomik betimlemelere geniş yer verilmiştir (Barkan 81-90 and 125-34, *et passim*; Sawday 191-205, *et passim*. ; Hillman and Mazzio, “Introduction,” xiv; Vickers 3-21). Dönemin neoplatoncu söylemlerinden de esinlenen bu betimlemelerde, beden, hem bir bütün olarak hem ayrı ayrı uzuvlara bölünmüş olarak, çok değişik estetik ve metaforik anlamlar içeren (*polysemic*) bir imge

² “one of the many fascinating riddles of nature”.

³ Bu yöndeki çeşitli yorumlar için bkz. Panofsky, *Studies*, özellikle ss. 69-169, and *Meaning*, özellikle ss. 118-38; Wind, ss. 81-190; Gombrich, *Symbolic Images*, 31-81.

olmuştur. Özellikle, şiirde, Fransızca “*blason*” ve İngilizce “*blazon*” olarak tanımlanan ve bedeni veya uzuvları ayrı ayrı öven ve yücelten anlatımlar çok yaygındı. Nitekim, John Heywood’tan Spenser ve Shakespeare’e kadar tüm Rönesans İngiliz şairlerine baktığımızda, bu tür anlatımların yoğun olduğunu görürüz. Bu bağlamda, Heywood’un “On the Princess Mary”, Sir Thomas Wyatt’ın “His Lady’s Hand,” Sir Philip Sidney’in Stella betimlemeleri (*Astrophel and Stella*: özellikle 7, 9, 52, 71 ve 91. soneler), Spenser’in Elizabeth Boyle’a yönelik övgüleri (*Amoretti*: 7, 9, 22, 37, 55, 64 and 76. soneler), Marlowe’un Hero ve Leander portreleri (*Hero and Leander*: 5-90. mısralar), Shakespeare’in gizemli sevgilisini övdüğü soneleri (20, 106 and 130. soneler) ve Thomas Lodge’un “Rosalind’s Description,” önemli örneklerdir.⁴ Öte yandan, bedeni, umutsuzluk, yorgunluk, açlık, uykusuzluk, hastalık, yaşlılık, ölüm gibi çeşitli durumlarla ilişkilendirerek, bedenin yıkımını, güçsüzlüğünü, yok oluşunu ve benzeri durumlarını vurgulayan olumsuz anlatımlar (*contreblasons*) da yok değildi. Özellikle, Hıristiyan geleneğinde yer alan yedi günahın imgesel tanıtımı, bu günahların davranış yansımaları ve bir çok ruhsal durumlar olumsuz bedensel betimlemelerle veriliyordu. Örneğin, Rönesans İngiliz tragedyasının ilk örneklerinden *Gorboduc*’ı Thomas Norton ile işbirliği yaparak yazmış olan Sir Thomas Sackville, “The Induction to the *Mirror for Magistrates*” adlı yorum şiirinde, kara talihin yaşamda neden olduğu acılardan ve yıkımlardan kaynaklanan kederi, tecessüm (*personification*) olarak allegorik *contreblason* imgelemi içinde vermiştir; bu çerçevede, Keder, siyahlara bürünmüş, acı acı iç çeken, sürekli ellerini oğuşturana, acı çığlıklar içinde saçını başını yolan, bedeni kurumuş ve küçülmüş, ağlamaktan gözleri şişmiş, solgun ve kırışık yüzlü zavallı bir kadın görünümündedir⁵. Sackville, allegorik *contreblason* imgelemine, nedamet, dehşet, intikam,

⁴ Heywood, Wyatt ve Lodge’un şiirleri için sırasıyla bkz. Chambers 45-47, 58-59 ve 398-400.

⁵ Sackville’in özgün anlatımı şöyledir:

In black all clad there fell before my face

ıstırap ve endişe gibi duyguları ve uyku, yaşlılık, ölüm, hastalık, açlık ve savaş gibi insan durumlarını yansıttığı tecessümlerinde de kullanmıştır (özellikle, 218-399. mısralar). Onun bu tür bedensel imgeleminin, Ortaçağ dinsel ve ahlâkî anlatımlarının allegorik tecessümler geleneğinden esinlenmiş olabileceği kuşkusuzdur. Aslında, özellikle Rönesans sone geleneğinde ve, bu bağlamda, İngiliz sone yazarlarının anlatımlarında, sevgilinin bedeni, yüceltici anatomik övgü ve betimlemelerle sunulurken, reddedildiği veya sevgisi karşılık görmediği için acı ve keder içinde kıvranan aşığın bedensel ve ruhsal görünümü, *contreblason* imgelemini oluşturan anatomik ve duygusal motiflerle verilmiştir.

Ancak, Rönesans İngiliz edebiyatında bedene ilişkin allegorik anlatım ve imgelemin anlamsal derinlik kazanması ve geniş bir epistemik spektruma oturtulması Spenser ile olmuştur. Düşünce ve bilgi birikimi bakımından, gerek neoplatoncuların söylemlerini ve bunlara dayalı Rönesans mitografik, allegorik ve edebî yorum ve anlatımlarını, gerek Hıristiyan mistisizmini ve öğretilerini özümsemiş olduğu açıkça bilinen Spenser, 1579'da pastoral türde *The Shepheardes Calender*'ı yayınlamasından hemen sonra yazmaya başladığı baş yapıtı romantik destan *The Faerie Queene*'de çeşitli beden allegorileri kullanmış ve bu allegorilerinde çok boyutlu anlamlar

---

A piteous wight, whom woe had all forwaste;
 Forth from here eyne the crystal tears outbrast,
 And sighing sore, her hands she wrung and fold,
 Tare all her hair, that ruth was to behold.

Her body small, forwithered and forspent,
 As is the stalk that summer's drought oppressed;
 Her welked face with woeful tears besprent,
 Her colour pale, and, as it seemed her best,
 In woe and plaint reposed was her rest;
 And as the stone that drops of water wears,
 So dented were her cheeks with fall of tears:
 Her eyes swollen with flowing streams afloat;
 Wherewith, her looks thrown up full piteously,
 Her forceless hands together oft she smote,
 With doleful shrieks that echoed in the sky;
 Whose plaint such sighs did straight accompany,
 That, in my doom, was never man did see
 A wight but half so woebegone as she.

(73-91. mısralar)

yansıtmıştır. Hamisi ve dostu Sir Walter Raleigh'ye yazdığı 23 Ocak 1589 tarihli sunuş mektubunda⁶, Spenser, bu yapıtındaki temel amacının, döneminin kraliçesi Elizabeth I'in kişiliğini ve hükümdarlığını yüceltmenin yanısıra (407), “*erdemli ve kibar terbiyeye sahip efendi ya da soylu bir kişi yaratmak*”⁷ olduğunu belirtmiştir (407). Bu amaçla, aynı mektubunda vurguladığı gibi, *The Faerie Queene*, on iki kitap olarak planlanmış ve her kitapta bir büyük erdemini alegorik olarak anlatımı öngörülmüştür (Spenser 407). Ancak, 1580'de genel vali tayin edilen Lord Grey'in maiyetinde, isyan ve savaşın sürmekte olduğu İrlanda'da görevlendirilmesi ve tehlikelerle dolu bu görevinin zorlukları sonucu, 1599 başlarında ölümüne kadar, *The Faerie Queene*'in sadece ilk altı kitabı ile yedinci kitabın bazı bölümleri yazılabılmıştır (Nelson 4-11).

Dinsel, felsefî, ahlâkî, mistik, metafizik, siyasal, toplumsal, mitografik ve kültürel pek çok anlam katmanları içeren bu romantik destan, aynı zamanda, Rönesans kültüründe önemli bir yeri olan beden ve ruh ikileminin de çok boyutlu alegorik bir anlatımıdır. Spenser, bu anlatımı için, İngiltere'nin ulusal ve tarihsel kimliğinin simgesi olarak gördüğü kral Arthur ve onun şövalyeleri ile ilgili romantik efsanelerden esinlenmiş, Elizabeth ve İngiltere'sinin yüceltiildiği benzer bir öykülem ve gerçek ötesi topografik bir bağlam oluşturmuştur. Dolayısıyla, Elizabeth'in İngiltere'sini “periler ülkesi”⁸ ve Elizabeth'i de “zarafet ve iffetin çiçeği”⁹ “periler kraliçesi”¹⁰ “Gloriana”¹¹ olarak simgeleştirmiştir. Ayrıca, kral Arthur'u, rüyasında gördüğü ve aşık olduğu periler kraliçesi Gloriana'ya kavuşabilmek için bu dünyada maceralarla dolu uzun bir arayışa girmiş erdemli genç bir prens olarak yansıtmıştır (*F.Q.*, I.ix.8-15 and 20; II.ix.3-4). Bunlara ek olarak, tıpkı Ortaçağ kral Arthur efsanelerindeki “Yuvarlak Masa” şövalyeleri gibi, Gloriana'nın

⁶ Mektubun tam metni için bkz. Spenser 407-08.

⁷ “*to fashion a gentleman or noble person in vertuous and gentle discipline*”.

⁸ “*Faery land*” (407) veya “*Faerie lond*” (4 [*The Faerie Queene*, I.i.3]). Bundan sonraki metin göndermelerinde, *The Faerie Queene*, kısaca *F.Q.* olarak verilecektir.

⁹ “...the flowre of grace and chastitie” (*F.Q.*, II.ix.4).

¹⁰ “*Queene of Faeries*” (*F.Q.*, I.ix.14 ve 16) veya “*Queene of Faerie*” (*F.Q.*, II.ix.4), *et passim*.

¹¹ Bkz. *F.Q.*, I.i.3, II,x.76, III. Proem 5, *et passim*.

hizmetinde şövalyeler bulunmakta ve, aynı zamanda, simgesel olarak onun ahlâkî değerlerini yansıtan her bir şövalye, dünyadaki haksızlıklara ve kötülöklere karşı savaşarak tüm erdemliliği hâkim kılmak için peri kraliçesinin verdiği tehlikeli ve maceralarla dolu bir misyonu tamamlamak zorundadır (Spenser 407-08). İşte, *The Faerie Queene*'in her bir kitabı, belli bir erdemi simgeleyen şövalyenin, o erdemin karşıtı olan kötölöklere ayrı ayrı yansıması biçimindeki kişi ve durumlara karşı sürdürdüğü mücadelelerin allegorik bir öyküsüdür. Bu mücadele sürecinde, ilgili şövalye, bir dizi sına ve yanılmalarından geçmekte ve en umutsuz bir aşamada *deus ex machina*'yı anımsatan biçimde birden karşısına çıkan Arthur'dan yardım görmektedir. Daha sonra simgelediği erdemin ve niteliklerinin tecessümü olan bir mekânda ahlâkî mükemmelliğe ulaşmakta ve, bu mükemmeliğin sonucu, yüklendiği misyonu yerine getirebilmektedir. Simgesel olarak, ahlâkî yüceliğin veya mükemmelliğin (*magnanimity* veya *magnificence*) tecessümü olan Arthur ile tek bir erdemin misyonunu üstlenmiş şövalyenin karşılaşması, manevî bir özdeşleşmedir, çünkü Spenser'in, sunuş mektubunda Aristoteles'e atıfta bulunarak vurguladığı gibi (407),¹² her bir erdem, ahlâkî mükemmelliğin bir ögesidir; başka bir deyişle, tüm erdemlerin bileşimi, ahlâkî mükemmelliği oluşturur. Bu bağlamda, misyon sahibi her şövalye, Arthur'un simgesel ve ahlâkî yansıması olmaktadır. O halde, öyküsel olarak, Arthur'un Gloriana'yı arayışı, *Faerie Queene*'in öngörülen on iki kitabında on iki erdemin ayrı ayrı tecessümü olan on iki şövalye misyonlarını başarı ile tamamladıktan sonra ancak son bulacaktır.

Spenser'in *The Faerie Queene*'de kurguladığı ve öyküsel nesnellik ortamında sunduğu erdemlerin ve karşıtlarının çatışmaları, Rönesans anlayışında ve kültüründe *küçük evren* (*microcosmos*) olarak kabul edilen ve algılanan insanda, neoplatoncu ve Hristiyan öğretilerin

¹² Spenser'in, Aristoteles'in erdemlerle ilgili yorum ve açıklamalarına atıfta bulunduğu kuşkusuz. Bkz. Aristotle. *The Ethics of Aristotle: The Nicomachean Ethics*. Trans. J.A.K. Thomson. 1953. Harmondsworth, Eng.: Penguin, 1963: 93-285 (özellikle, 116-26 [IV.ii-iv]).

vurguladığı ruh ve beden ikileminin allegorik bir anlatımıdır.¹³ Maddeye dayalı ve ölümlü olan beden ile tanrısal niteliklere sahip ve ölümsüz olan ruhun uyumsuzluğundan, uyumlu bir kişiliğin oluşumu --ki Rönesans kültüründe *discordiā concors* şeklinde bir paradoksla ifade ediliyordu-- bu anlatımın amacıdır. Başka bir deyişle, Spenser, yapıtını oluşturan her kitapta, belli bir erdemin tam kazanımı için, bedenini, allegorik olarak betimlenen arzu, şehvet, ihtiras, zaaf, umutsuzluk gibi bir dizi o erdemin karşıtı olan duygu ve davranışlardan arınma sürecini yansıtmaktadır. Bu süreç, o erdemin misyonunu üstlenmiş olan şövalyenin yaşadığı maceraların oluşturduğu bir mücadele sürecidir.

Spenser'in *The Faerie Queene*'deki beden allegorileri, ev, şato, tapınak veya bahçe gibi simgeler kullanılarak kurgulanmıştır. Özellikle, birinci kitapta yer alan "Kutsal Ev" (*F.Q.*, I.x.3-68), ikinci kitaptaki "İtidal Evi" (*F.Q.*, II.ix.10-60 and xi.5-49) ve "Mutluluk Bahçesi" (*F.Q.*, II.xii.87), üçüncü kitapta anlatılan "Adonis Bahçeleri" (*F.Q.*, III.vi.29-48) ve dördüncü kitapta betimlenen "Büyük Venüs Tapınağı" (*F.Q.*, IV.x.5-58) en çarpıcı örneklerdir¹⁴. Bunlardan Kutsal Ev, Tanrının rahmeti ve sevgisi ile dolu imanlı Hıristiyan ruhu ve bu ruhun, bedenini arzularına karşı direncini ve üstünlüğünü simgeleyen allegorik bir yapıdır. Spenser, "Kutsiyet" (*holiness*) erdemliliğini işlediği birinci kitabında, bu erdemliliğin allegorik simgesi ve kitabın kahramanı olan Kızıl Haçlı Şövalye'nin, bedensel zaafiyetlerinden arınarak, imanlılığı ve ruhsal kutsiyeti kazanımını ve bunun sonucu olarak misyonunu tamamlama sürecini öykülendirir. İşte, bu süreç içinde, çeşitli maceralar şeklinde yansıtılmış iç çatışmalardan --ki Ortaçağ ve Rönesans ahlâkî allegori geleneğinde *psychomachia* olarak tanımlanmıştır-- yorgun ve bitkin düşmüş olan Kızıl Haçlı Şövalye, tüm erdemliliğin ve inançlılığın simgesi Una'nın kılavuzluğunda Kutsal Ev'e ulaşır (*F.Q.*, I.x.2) ve burada tam kutsiyeti kazanır (*F.Q.*, I.ix.18-45). Gerek Platonik ve

¹³ Bu ikilemin Rönesans sanat ve düşüncesindeki yansımaları için bkz. Wind 81-96

¹⁴ Bu mekânlar için Spenser'in kullandığı tanımlayıcı ifadeler şöyledir: "The [H]ouse of Holinesse," "The [H]ouse of Temperance," "The Bowre of [B]liss," "The Gardins of Adonis," ve "The Great Venus Temple".

neoplatonik söylemler gerek Hıristiyan mistisizminin öğretileri çerçevesinde, ruhun ölümsüzlüğü ve insanın Tanrı ile bütünleşmesi için erdemlilik ve kutsiyet temel nitelikler arasında kabul edilmiştir (Wind 63 v.d.). Dolayısıyla, Spenser'in Kutsal Evi'nde bu nitelikleri kazanan Kızıl Haçlı Şövalye, bedensel zaafı içinde bocalayan günahkâr ve sefil insan kimliğinden kurtularak azizlik mertebesine ulaşır ve İngiltere'nin koruyucu azizi Aziz Georgos ("Saint George") ile özdeşleşir; böylece, İncil'de sözü edilen (Vahiy 21: 2 ve 10-21) ve azizlerin Tanrı katındaki mekânı olan Yeni Kudüs'de yerini alacağına ilişkin olarak Kutsal Ev'in yaşlı bilgisi Tefekkür kendisine müjdelere verir:

Then seeke this path, that I to thee presage,
 Which after all to heauen shall thee sned;
 Then peaceably thy painefull pilgrimage
 To yondersame *Hierusalem* do bend,
 Where is for thee ordaind a blessed end:
 For thou emongst those Saints, whom thou dost see,
 Shalt be a Saint, and thine owne nations frend
 And Patrone: thou Saint *George* shalt called bee,
 Saint *George* of mery England, the signe of victoree.

(*F.Q.*, I.x.61)

Kızıl Haçlı Şövalye'nin bedensel zaaflarından arınarak ruhsal kutsiyete ve dolayısıyla tanrısal bir kimliğe ulaşması, Hıristiyan inancın temel değerlerini tam olarak özümsemesi ve bu değerleri imanlı yeni yaşamını biçimlendiren vazgeçilmez öğeler olarak kabul etmesi ile sağlanmıştır. Böylece, ruh ve beden ikilemi, özümsemiş bu değerlerle mükemmel bir uyuma dönüşmektedir. İşte, Spenser'in Kutsal Evi, bu uyumun alegorik bir anlatımıdır:

There was an auncient house not farre away,
 Renownd throughout the world for sacred lore,
 And pure vnsported life: so well they say
 It gourd was, and guided euermore,
 Through wisdom of a matrone graue and hore;
 Whose onely ioy was to relieue the needes
 Of wretched soules, and helpe the helplesse pore:
 All night she spent in bidding of her bedes,
 And all the day in doing good and godly deedes.

Dame *Coelia* men did her call, as thought
 From heauen to come, or thither to arise.

(*F.Q.*, I.x.3-4)

Bu alıntıda sözü edilen ve ilahî kişiliğe sahip Dame Coelia, ruh ve beden uyumunu oluşturan kutsal değerlerin bileşimini simgelemektedir. Nitekim, Leonard Barkan, Coelia'yı, "bütünleşmiş çok yönlü kutsiyetin imgesi"¹⁵ olarak tanımlar (236). Aslında, Spenser, Coelia'nın simgelediği ve, dolayısıyla, onun gözetiminde Kızıl Haçlı Şövalye'nin kazandığı kutsiyetin çok yönlü yansımasını, çeşitli allegorik kişiliklerle vermektedir. Bunlar, Coelia'nın kızları "*Fidelia*" (iman), "*Speranza*" (umut) ve "*Charissa*" (merhamet ve hayırseverlik) (*F.Q.*, I.x.4, 12-14 ve 29-31) ile Kutsal Ev'de yaşayan ve Coelia'ya bağlı "*Humilta*" (tevazu), "*Zelee*" (şevk), "*Reuerence*" (saygı), "*Obedience*" (itaat), "*Patience*" (sebat), "*Amendment*" (ıslah), "*Penance*" (kefare), "*Remorse*" (nedamet), "*Repentance*" (tövbe), "*Mercie*" (merhamet) ve "*Contemplation*"

¹⁵ "the image of multiple holiness unified".

(tefekür) adlarındaki allegorik kişilerdir.¹⁶ Kızıl Haçlı Şövalye, Kutsal Ev’de bulunduğu süre içinde, kutsiyeti oluşturan değerleri tam olarak kazanabilmesi ve bedensel zaaflarından da tamamen arınabilmesi için bu kişiler tarafından ayrı ayrı eğitilir. Sonuçta, Aziz Georgos ile özdeşleşir ve, peri kraliçesi Gloriana’nın kendisine verdiği misyonu tamamlamak için hıristiyan kutsiyetinin şövalyesi olarak Kutsal Ev’den ayrılır (*F.Q.*, I.x.61-68).

Kutsal Ev’deki eğitiminden sonra Kızıl Haçlı Şövalye’nin kimliğinde simgelenen arınmış beden ve kutsiyet kazanmış ruh uyumu, Spenser’in düşlediği ve *The Faerie Queene*’de yansıtmayı amaçladığı ideal erdemliliğin ve bu erdemliliğin tecessümü olan ideal insanın bir yönüdür. Aslında, Spenser, bağınaz bir hıristiyan ahlâklılığı içinde bedeni hakir gören ve, köktenci bir yaklaşımla, bedensel zevklerin reddedilmesini savunan bir şair kesinlikle değildir. O da Marsilio Ficino, Pico della Mirandola, Pietro Bembo ve diğer pek çok Rönesans humanist ve düşünürleri gibi neoplatoncu söylemlerden etkilenmiş ve erdemlilikle akılcı davranışçılığı bir bütün olarak görmüştür.¹⁷ Bu bakımdan, davranışlarda ve zevklerde aklın öncülüğünü ve itidali (ölçülülüğü), ahlâkî mükemmelliğin bir başka yönü olarak yansıtır. İşte *The Faerie Queene*’in ikinci kitabı, bu yansıtmının allegorik öyküsel kurgusudur. Bu sefer, peri kraliçesi Gloriana’dan, bedeninin şehvet ve sefahat içinde cinsel suistimalini simgeleyen Mutluluk Bahçesi’ni ortadan kaldırma görevini almış olan Sir Guyon, misyonunu tamamlayabilmek için, ruhanî kılavuzu Palmer ile birlikte bir dizi maceralar ve aşırılıklarla karşılaşır (*F.Q.*, II.i.5-viii.56). Tıpkı Kızıl Haçlı Şövalye’nin durumunda olduğu gibi, onun da, öncelikle, cinsellik dahil tüm bedensel aşırılıklardan kaçınması ve böylece allegorik olarak tecessüm ettiği itidal erdemini tam olarak özümsemesi gerekir. Ancak, Guyon, Kızıl Haçlı Şövalye kadar bedensel zaaflarının tutsağı olmamıştır; tersine, akılcı ve itidalli davranışları içeren erdemliliğin bilincindedir. Nitekim,

¹⁶ Kutsiyetin açılımı olan bu değerlerin ve niteliklerin allegorik tecessümleri için bkz. *F.Q.*, I.x. 4-48.

¹⁷ Rönesansta neoplatonizm ve Spenser üzerindeki etkisi için bkz. Panofsky, *Studies* 129-230; Cassirer et al. 185-254; Wind 36 v.d.; Ellrodt 39 v.d.; Nelson 97, 110 *et passim*; Umunc 6-39.

daha misyonunun başlarında şehvet kurbanı Mordant'ın acıklı sonunu görünce (*F.Q.*, II.i.39-56), kılavuzu Palmer'a şu yorumda bulunur:

Behold the image of mortalitie,
 And feeble nature cloth'e with fleshly tyre,
 When raging passion with fierce tyrannie
 Robs reason of her due regalitie,
 And makes it seruant to her basest part:
 The strong it weakens with infirmitie,
 And with bold furie armes the weakest hart;
 The strong through pleasure soonest falles, the weak through smart.

But temperance [...] with golden squire
 Betwixt them both can measure out a meane,
 Neither to melt in pleasures whot desire,
 Nor fry in hartlesse griefe and dolefull teene.
 Thrise happie man, who fares them both atweene.

(*F.Q.*, II.i.57-58)

Spenser, Guyon'un ağzından böylece ifade ettiği bedensel ve duysal ölçülülüğün imgelemine, "İtidal Evi" (*The House of Temperance*) veya "Alma'nın Evi" (*The House of Alma*) olarak adlandırdığı allegorik bir yapıyı betimlemekle sunar (*F.Q.*, II.ix.10-60 ve xi.5-49). Guyon'un, bir çok maceralardan ve mücadelelerden sonra, kılavuzu Palmer ve kendisini bir tehlikeden kurtarmış olan Arthur ile birlikte ulaştığı bu ev, iffet ve ilahî güzelliğe sahip, pek çok soylu gencin evlenmek için yarıştığı ve henüz aşık olmamış genç bakire Alma'nın evidir (*F.Q.*, II.ix.17-19). Ev, yüksek duvarlarla korunmasına rağmen, mızraklar ve bıçaklarla donanmış bir çapulcu

sürüsü tarafından sürekli kuşatma altındadır (*F.Q.*, II.ix.12-16). Mimarî bakımdan ev, üç bölümden oluşmaktadır; üst bölümü yuvarlak, orta bölümü dörtgen ve alt bölümü ise üçgen biçiminde olup bu üç farklı geometrik şeklin bileşimi, “hoş bir uyum”¹⁸ olan beden yapısını oluşturmaktadır (*F.Q.*, II.ix.22).

Alma'nın Evi, duyularını aklın yönetiminde kullanarak kendine hâkim olan ve dolayısıyla itidal erdemini tam özümsemiş ideal insanın allegorik bir ifadesidir. Platon'un “bir tür uyum, belli ihtiraslara ve arzulara hâkim olma” (201 [430e]),¹⁹ Aristoteles'in “zevklere ilişkin deneyimlerde orta ölçünün amaçlanması” (102-103 [III.x.1])²⁰ ve neoplatoncu ekolün öncüsü Plotinus'un “tutku ile aklın bir tür anlaşması ve uyumu” (129 [I.ii.1])²¹ olarak tanımladığı ve Rönesansta “karşıtların uyumu” (*coincidentia oppositorum*) olarak algılanan itidal veya bedensel ve duyusal ölçülülük, Spenser'in bu allegorik anlatımında, bedenın anatomik açılımı verilerek vurgulanmaktadır. Nitekim, Spenser, allegorik anlatımına başlamadan önce, aklın yönetimindeki insan bedeninin, Tanrı'nın en güzel ve en mükemmel yapıtı olduğunu, ancak hırs ve tutkuların esiri olduğunda ise tam bir canavara dönüştüğünü ve tanrısal niteliklerini kaybettiğini şu sözlerle belirtir:

Of all Gods workes, which do this world adorne,
 There is no one more faire and excellent,
 Then is mans body both for powre and forme,
 Whiles it is kept in sober gouernment;
 But none then it, more fowle and indecent,
 Distempred through misrule and passionate bace:

¹⁸ “a goodly diapase”.

¹⁹ “Self-discipline [temperance] [...] is surely a kind of order, a control of certain desires and appetites”.

²⁰ “aiming at the mean in pleasurable experiences”.

²¹ “a sort of agreement and harmony of passion and reason”.

It growes a Monster, and incontinent

Doth loose his dignitie and natiue grace.

Behold, who list, both one and other in this place.

(*F.Q.*, II.ix.1)

Arthur'un ahlâkî mükemmelliği itidali de içerdği için, onun Guyon'la karşılaşması ve birlikte Alma'nın Evi'ne gelmesi, ikisi arasındaki ahlâkî özdeşliğin metaforik bir yansımasıdır. Ayrıca, bedensel ve duygusal itidalin ideal simgesi olan Alma tarafından konukseverlikle karşılanarak eve kabul edilmeleri de (*F.Q.*, II.ix.17 ve 20) bu metaforik yansımanın kavramsal görünümüdür. Bu bakımdan, Arthur ve Guyon, itidalin doğasını ve niteliklerini tam olarak kavramak ve öğrenmek için Alma'nın Evi'ni gezerler ve bu gezi, itidalin hâkim olduğu ideal beden anatomik topoğrafyası ve her organın işlevleri bağlamında verilir. Öncelikle, bedenin dış görünümünü oluşturan kafa, gövde ve cinsel organları da kapsayan alt bölümü, sırasıyla, geometrik şekiller olan çember, dörtgen ve üçgen simgeleri ile anlatılır (*F.Q.*, II.ix.22). Daha sonra, ağızdan başlayan gezi (*F.Q.*, II.ix.23-26), “*Diet*” (diyet), “*Appetite*” (iştah), “*Concoction*” (tertıp), “*Digestion*” (sindirim) gibi allegorik görevlilerin çalıştığı midede ve sindirim sisteminde devam eder (*F.Q.*, II.ix.27-32). Buradan, aşkın, sevinçlerin, üzüntülerin ve tüm duygusal algılamaların mekânı olan kalbe geçilir (*F.Q.*, II.ix.33-43). Gezinin son bölümü, geçmişini anımsayan, şimdiki anı değerlendirebilen ve geleceği önceden görebilen üç bilgenin simgelediği hafıza, düşünme ve algılama gücünü içeren, her çeşit düşün, söylemin, kehanetin, fantezinin ve kurgulamanın kaynağı olan, mevcut tüm bilgileri ve özellikle tarih bilincini canlı tutan beyin ile ilgilidir (*F.Q.*, II.ix.45-60). Böylece, Spenser, itidal içindeki ideal insan yapısını allegorik olarak anatomik ve ahlâkî bir açılımla simgeleştirir. Bu açılımı, bir yandan itidal erdemini kişiliği ve eylemleri ile sergileyen Guyon'un, sapık zevklerin, şehvetin ve cinsel aşırılığın simgesi olan “Mutluluk Bahçesi”ni tamamen ortadan kaldırması (*F.Q.*, II.xii.42-87), öte yandan Arthur'un, itidalin

simgesi Alma'nın Evi'ni kuşatma altında tutan ve evin "Görme," "İşitme," "Koku Alma," "Tat Alma" ve "Dokunma" burçlarını ele geçirmek için sürekli saldırılarda bulunan tutku ve ihtiraslara karşı başarılı savaşı (*F.Q.*, II.ix.5-49) ile devam ettirir.

Spenser'in *The Faerie Queene*'de kurguladığı diğer beden allegorileri, konu edinilen erdemın anlam boyutları bağlamında ve Rönesans kültürü çerçevesinde geniş yorumlara açıktır. Örneğin, "ıffet" erdemının işlendiği üçüncü kitapta yer alan "Adonis Bahçeleri" betimlemesi (*F.Q.*, III.v) kadın ve erkek cinselliğinin ve dölleme sürecinin, yine aynı kitapta anlatılan "Cupid Gösterisi" (*F.Q.*, III.xii) cinsel tecavüzün ve "dostluğun" ve evlilikle sonuçlanan aşk sürecinin konu edinildiği dördüncü kitaptaki "Büyük Venüs Tapınağı" (*F.Q.*, IV.x.5-58) ise kadınlığın ve kadın cinselliğinin allegorik anlatımlarıdır. Sonuç olarak denilebilir ki Spenser, *The Faerie Queene*'de erdemli ideal insanı tanımlamak ve bir model olarak dönemine sunmak için kurguladığı allegorik anlatımlarında, beden ve ruh ikileminin geniş anlam boyutlarını kullanmıştır. Bu amaçla, gerek Platon'a kadar giden gerek hıristiyan düşünce geleneğinde ifadesini bulan mistik, felsefi ve ahlâkî söylemlerden esinlenerek bu ikilemi işlemiş ve anlatımlarında çeşitli beden allegorilerine yer vermiştir.

Kaynaklar

I. Metinler ve Birinci Kaynaklar

Chambers, E.K., ed. *The Oxford Book of Sixteenth Century Verse*. 1932. Oxford: Clarendon, 1932.

İncili Şerif yahut İsa Mesihin Yeni Ahit Kitabı. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1991.

Marlowe, Christopher. *Marlowe's Plays and Poems*. Ed. and introd. M.R. Ridley. Rev. Ed. 1909. London: Everyman's Library-Dent, 1967.

Plato. *Plato: The Republic*. Trans. Desmond Lee. Rev. 2nd ed. 1955. London: Penguin, 1987.

Plotinus. *Plotinus [The Enneads]*. Trans. A.H. Armstrong. Vol. 1. London: Heinemann; Cambridge, MA: Harvard UP, 1966. 6 vols.

Sackville, Sir Thomas. "The Induction to the *Mirror for Magistrates*." Chambers 110-29.

Shakespeare, William. *The Complete Works of William Shakespeare*. Ed. W.J. Craig. 1905. London: Oxford UP, 1964.

Spenser, Edmund. *Spenser: Poetical Works*. Ed. J.C. Smith and E. De Selincourt. Introd. E. de Selincourt. 1912. London: Oxford UP, 1966.

II. İkinci Kaynaklar

Barkan, Leonard. *Nature's Work of Art: The Human Body as Image of the World*. New Haven: Yale UP, 1975.

Cassirer, Ernst, et al., eds. *The Renaissance Philosophy of Man: Selections in Translation*. 1948. Chicago: U of Chicago P, 1971.

Ellrodt, Robert. *Neoplatonism in the Poetry of Spenser*. Geneva: E. Droz, 1960.

Gombrich, E.H. *The Story of Art*. 11th ed. 1950. London: Phaidon, 1970.

_____. *Norm and Form: Studies in the Art of the Renaissance*. 4th ed. 1966. Chicago: U of Chicago P, 1985.

- _____. *Symbolic Images: Studies in the Art of the Renaissance*. 3rd ed. 1972. Chicago: U of Chicago P, 1985.
- Hillman, David, and Carla Mazzio, eds. *The Body in Parts: Fantasies of Corporeality in Early Modern Europe*. New York: Routledge, 1997.
- Hillman, David, and Carla Mazzio. "Introduction: Individual Parts." Hillman and Mazzio, *The Body* xi-xxix.
- Nelson, William. *The Poetry of Edmund Spenser: A Study*. New York: Columbia UP, 1963.
- Panofsky, Erwin. *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*. 1939. New York: Harper Torchbooks-Harper and Row, 1967.
- _____. *Meaning in the Visual Arts*. 1955. Harmondsworth, Eng.: Peregrine-Penguin, 1970.
- Sawday, Jonathan. *The Body Emblazoned: Dissection and the Human Body in Renaissance Culture*. London: Routledge, 1995.
- Umunç, Himmet. "The Many and the One in *The Faerie Queene*: A Study of Interrelating Patterns." Diss. U of London, 1974.
- Vickers, Nancy J. "members Only: Marot's Anatomical Blazons." Hillman and Mazzio, *The Body* 3-21.
- Wind, Edgar. *Pagan Mysteries in the Renaissance*. Rev.ed. 1958. Harmondsworth, Eng.: Peregrine-Penguin, 1967.

“Spenser’s Allegories of the Body”

ABSTRACT

In addition to the fact that the Renaissance was a cultural and intellectual revival of the norms and ideas of classical Greek and Roman civilizations, it was also a period in which one might say the body was discovered. While, on the one hand, studies of human proportions were being carried out and applied in art, on the other, anatomical explorations of the human body were being made. Hence, the body with its parts, functions as well as allegorical representations came to be a major thematic and artistic concern. Similarly, in Renaissance English literature, there was a growing topical interest in the body for allegorization and iconographical representation in terms of blazons and counterblazons, and Spenser was a leading figure in this respect. His romantic epic *The Faerie Queene* contains various allegories of the body, which revolve around the body-soul dichotomy and illustrate the process whereby a noble and morally perfect gentleman can be fashioned. For instance, besides other examples such as the Gardens of Adonis in Book III and the Great Venus Temple in Book IV, especially the House of Holiness in Book I and the House of Alma in Book II are significant in this regard.